

5. Чернецький О. Л. Поняття та особливості адміністративної відповідальності неповнолітніх: теоретико-правові питання. *Форум права*. 2008. № 1. С. 439–444. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2008_1_67.

Станіслава МИРОНЮК

доцент кафедри

тактико-спеціальної підготовки

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ,

кандидат юридичного наук, доцент

**ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ПОЛІЦІЇ ТА ОСВІТНІХ ЗАКЛАДІВ
У ПРОФІЛАКТИЦІ БУЛІНГУ**

Верховна Рада України 18 грудня 2018 р. прийняла Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)», котрий вперше визнає поняття булінгу в українському законодавстві та передбачає відповідальність не тільки за вчинення, але й за приховування випадків булінгу [1].

Законом визначено, що булінг (цькування) – це діяння учасників освітнього процесу, котрі полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи або такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого.

Закон вносить зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення, згідно з якими встановлюється відповідальність за булінг [2]. Так, вчинення булінгу тягне за собою відповідальність у вигляді штрафу від 850 до 1700 грн або громадських робіт на строк від 20 до 40 годин. Водночас за булінг, вчинений групою осіб або повторно протягом року після накладення адміністративного стягнення, законом передбачено штраф від 1700 до 3400 грн або громадські роботи на строк від 40 до 60 годин.

За булінг, вчинений дітьми від 14 до 16 років, відповідальність несуть батьки або особи, які їх замінюють, у вигляді штрафу (від 850 до 1700 грн) або громадських робіт (на строк від 20 до 40 годин). Водночас законом визначено покарання за приховування випадків булінгу педагогічним, науково-педагогічним, науковим працівником, керівником або засновником закладу освіти.

Так, неповідомлення керівником закладу освіти уповноваженим підрозділам органів Національної поліції України про випадки булінгу тягне

за собою накладення штрафу від 850 до 1700 грн або призначення виправних робіт на строк до одного місяця з відрахуванням до 20 % заробітку.

Також вищеназаним нормативно-правовим актом внесено зміни до Закону України «Про освіту». Зокрема, вводиться визначення терміна «булінг» як «моральне або фізичне насильство, агресія у будь-якій формі або будь-які інші дії, вчинені з метою викликати страх, тривогу, підпорядкувати особу своїм інтересам, що мають ознаки свідомого жорстокого ставлення».

У законі визначаються механізми протидії цьому явищу, серед яких: покладання на засновника закладу освіти здійснення контролю за виконанням плану заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу; на керівника закладу освіти – затвердження та оприлюднення плану заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу, розгляд заяв про випадки булінгу від здобувачів освіти, їхніх батьків, законних представників, інших осіб та видання рішення про проведення розслідування.

Заклади освіти також зобов'язуються забезпечувати на своїх вебсайтах відкритий доступ до правил для учнів, плану заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу, порядку подання та розгляду заяв про випадки булінгу від здобувачів освіти, їхніх батьків.

Окрім того, освітньому Омбудсмену надається право здійснювати перевірку заяв про випадки булінгу в закладі освіти, повноту та своєчасність заходів реагування на такі випадки з боку педагогічних, науково-педагогічних, наукових працівників, керівництва та засновника закладу освіти; отримувати інформацію від центрального органу виконавчої влади у сфері освіти і науки щодо загальної кількості випадків булінгу у закладах освіти за певний період.

Законом України «Про Національну поліцію» у ст. 23 покладено на цей орган одне із таких завдань: вживати заходів щодо запобігання дитячій бездоглядності, правопорушенням серед дітей, а також соціального патронажу щодо дітей, які відбували покарання у виді позбавлення волі [3]. Основним аспектом є те, що поліція насамперед разом із іншими суб'єктами має вживати максимальних заходів щодо запобігання булінгу, і тільки у виключних випадках застосовувати заходи адміністративного примусу.

Для ефективної протидії булінгу необхідно чітко визначати причини, що зумовили його вчинення. Мотивацією до булінгу стають заздрість, помста, відчуття неприязні до жертви, прагнення підкорювати собі, боротьба за лідерство, потреба у підпорядкуванні лідерові або нейтралізації суперника; зіткнення різних субкультур, цінностей, поглядів і невміння толерантно ставитися до них; агресивність і віктимність; наявність у дитини-жертви психічних і фізичних вад; відсутність предметного дозвілля; бажання принизити заради задоволення, розваги чи самоствердження; потреба у самоствердженні та навіть у задоволенні садистських потреб у окремих осіб. Булінг також може виникати як компенсація за невдачі у навчанні, суспільному житті, а також через тиск та жорстоке поводження батьків чи інших дорослих, при недостатній увазі з боку дорослих тощо; як крайня міра,

коли учень вичерпав усі інші можливості для задоволення своїх потреб, і у випадках, коли учні протестують проти певних правил, виражаючи невдоволення, прагнучи зруйнувати щось у своєму оточенні. Булінг у шкільному середовищі може виникати і тоді, коли відбувається боротьба між учнями за вищий статус у груповій ієрархії, задля задоволення учнем власних соціальних потреб та як інструмент маніпулювання та контролю ним свого мікросоціуму.

Окремо слід профілакувати поведінку потенційних жертв булінгу. Зазвичай ними у школі стають діти, які мають:

- фізичні недоліки: носять окуляри, діти зі зниженим слухом, із порушеннями опорно-рухового апарату; діти, які фізично слабші за своїх однолітків; мають надто низький або надто високий зріст;

- особливості поведінки: замкнуті, відсторонені, тривожні, імпульсивні, плаксиві, нещасливі, діти з проблемних сімей та діти із заниженою самооцінкою;

- особливості зовнішності: руде волосся, ластовиння, клаповухість, криві ноги, особливості форми голови, надмірну чи наднизьку вагу тіла;

- недостатньо розвинені соціальні навички: не вміють спілкуватися з однолітками, часто не мають друзів, перебувають під надмірною гіперопікою батьків, невпевнені у собі, відчувають беззахисність;

- відчувають страх перед школою: мають негативне ставлення до школи внаслідок неуспішності у навчанні, підвищену тривожність та невпевненість, страх відвідування окремих навчальних предметів;

- відсутність досвіду життя в колективі: домашні діти, що не відвідували дитячий садок, мають нерозвиненість комунікативних навичок;

- певні хвороби, такі як: епілепсія, енурез, заїкання, дислалія (порушення вимови), дисграфія (порушення письма), дислексія (порушення читання).

Профілактика булінгу передбачає роботу за такими напрямками:

- 1) ознайомлення шкільної громади з особливостями поширення масових негативних явищ серед учнів загальноосвітніх шкіл (висвітлення матеріалів на педагогічних радах, засіданнях методичних об'єднань класних керівників, батьківських зборах);

- 2) просвітницька робота фахівців соціально-психологічної служби школи серед дітей та учнівської молоді щодо попередження насильства з використанням основних форм просвітницької роботи, а саме: лекційної роботи (у тому числі міні-лекцій), круглих столів, бесід, диспутів, годин відкритих думок, усних журналів, кінолекторіїв, організації конкурсів, фестивалів, акцій, створення клубів із правових знань, організації на базі навчального закладу консультативних пунктів, де всі учасники навчально-виховного процесу можуть отримати консультації практичного психолога, соціального педагога. У межах таких заходів можна провести і зустрічі з працівниками правоохоронних органів;

3) формування правосвідомості і правової поведінки учнів, відповідальності за своє життя, розвиток активності, самостійності, творчості учнів, створення умов для самореалізації особистості школярів;

4) формування у педагогів та батьків навичок ідентифікації насильства як у власній поведінці, так і в поведінці дітей із метою формування умінь виокремлювати існуючу проблему;

5) створення у шкільному середовищі умов недопущення булінгу;

6) зміцнення захисних сил особистості та організму в протистоянні цькуванню як для умовно здорових дітей та підлітків, так і для тих, які вже мають соматичну або психічну патологію;

7) проведення бесід із підлітками з метою профілактики булінгу, виступи провідних спеціалістів у системі профілактичної роботи щодо подолання різноманітних форм агресивної поведінки серед підлітків.

Окремо слід зупинитися на діях поліцейських із протидії булінгу.

Згідно зі змінами до Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України (щодо роботи з дітьми, які скоїли адміністративні або кримінальні правопорушення, зокрема булінг), внесеними наказом МВС [4], дитина, яка вчинила булінг (цькування) іншого учня в школі, може стати на профілактичний облік. Підставою для цього є копія постанови суду про притягнення дитини до відповідальності. Якщо є така копія постанови суду, поліцейський має виносити постанову про те, що дитина береться на профілактичний облік, та заводить справу, котру затверджує начальник підрозділу поліції. Так, дитину поставлять на облік, записуватимуть про неї всі актуальні дані, що входять до єдиної інформаційної системи МВС, та проводитимуть із нею профілактичну роботу.

Зокрема, під час профілактичної роботи з дитиною, яка стане на облік через булінг, поліцейські: проводитимуть ознайомлювальні, попереджувальні та виховні бесіди з нею за місцем проживання або навчання не рідше одного разу на місяць; проводитимуть бесіди з батьками дитини або іншими її законними представниками, членами сім'ї, щоб усунути причини, котрі спонукали дитину вчинити правопорушення; складуть план заходів із індивідуальної профілактики на основі вивчення матеріалів та індивідуально-психологічних особливостей дитини; відвідуватимуть дитину за місцем проживання, щоб з'ясувати умови проживання дитини, а також чинники, що можуть негативно на неї впливати і спонукати до булінгу, тощо. Якщо після останнього факту вчинення булінгу дитина протягом року більше не вчинятиме цього, її знімуть із профілактичного обліку.

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню) : Закон України від 18 грудня 2018 р. *Відомості Верховної Ради*. 2019. № 5. Ст. 33.

2. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.

3. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015. URL :

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19/conv#Text>.

4. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України : наказ МВС України від 19.12.2017 № 1044. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18>.

Ростислав МОЛЧАНОВ

доцент кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

КІБЕРБЕЗПЕКА ДІТЕЙ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

У світі, в якому технології та Інтернет стали невід’ємною частиною життя, забезпечення безпеки дітей в онлайн-середовищі стало завданням першочергового плану, особливо в умовах воєнного конфлікту. Сучасна війна – це не тільки кровопролитні бої, але й інформаційне протистояння. Інформаційний фронт є важливою складовою: «...кіберпростір визначається різноманіттям з’єднань, що одночасно переводить його в категорію зони ризику. Усі зростаючі розміри, охоплення і функції збільшують можливості як законослухняних громадян, так і ворожих гравців. Супернику необхідно лише атакувати слабку ланку мережі, щоб завоювати новий плацдарм і отримати переваги». Саме завдяки всесвітній мережі Інтернет ворогуючі сторони можуть формувати в голові у людей саме те бачення і ту позицію, котрі більш вигідні їм і направлені проти іншої сторони. Дезінформація – найпоширеніший метод маніпуляції в інформаційному просторі, особливо в умовах війни.

Окрім цього, широко застосовуються кібератаки, направлені як на офіційні державні сайти, сервери, банківські установи, так і на соціальні мережі звичайних громадян. Мета таких атак може бути різною: від банального способу заважати нормальній роботі підприємств, установ, організацій – і до отримання необхідної інформації, що має важливе значення для держави-цілі (про переміщення чи розміщення військ, розкриття планів дій, спеціальних операцій тощо), заволодіння чужими коштами тощо. Також може бути здійснено залякування населення, шантаж із метою використання особи, зокрема її психологічного стану, у своїх цілях. Тому важливим завданням як держави, так і самих громадян є захист щонайперше своїх особистих даних в інформаційному просторі. Для цього держава повинна піклуватися про те, щоб якомога більше громадян були інформаційно грамотними.

Найбільш вразливою до загроз у кіберпросторі категорією населення